

Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti və dövlət dili

İnsanın natiq və siyasi varlıq olması sosio-humanitar elmin bütün sahələrində rəhbər tutulmuşdur. Bu istiqamətlə, demək olar ki, millətin maddi-fiziki varlığı ilə yanaşı, onun mənəvi-ruhi varlığı da mövcud olur. Dil və din də millətin mənəvi-ruhi varlığının təcəssümü və təzahürüdür.

Fəlsəfinin esasları sübut edir ki, ***dilin inkişafında zaman və məkən vacib hadisədir.*** Hazırda Azərbaycan dili müasir ədəbi və elmi fikirləri bütün sahələrinə rəhbər tutulmuşdur. Bu istiqamətlə, demək olar ki, millətin maddi-fiziki varlığı ilə yanaşı, onun mənəvi-ruhi varlığı da mövcud olur. Dil və din də millətin mənəvi-ruhi varlığının təcəssümü və təzahürüdür. Fəlsəfinin esasları sübut edir ki, ***dilin inkişafında zaman və məkən vacib hadisədir.*** Hazırda Azərbaycan dili müasir ədəbi və elmi fikirləri bütün sahələrinə nitqə götürmək və yüksək səviyyədə ifadə imkanlarına malik olmaqla nüfuzlu dövlət dilləri sırasındadır. Dilin dərin düşüncəni mü-kəmməl şəkildə ifadə etmə imkanları-nın formalaşması üçün uzun əsrlər inkişaf yolu keçməsi məntiqi şərt olaraq qarşıda durur. Əgər nəzərə al-saq ki, dili ictimai həyat mühiti və bir-gəyəşayış mədəniyyəti yaradır, inki-şaf etdirir, demək, nəticə alınır ki, **Nə-siminin mahir ustadlıqla yaratdığı əsərlər həmin dilin və onu forma-laşdıran xalqın bir neçə min il ön-cəki inkişaf mərhələsini tələb edir-di.** Bu arqument Azərbaycan türkü-nün, oturuşmuş mədəniyyətinin və onun dilinin nə qədər qədim olması-na dəlildir. ***Azərbaycan xalqının tə-fəkkür tərz i, ifadə mədəniyyəti, ün-siyyət əxlaqı və ədəbi dil imkanla-rı onun siyasi mədəniyyətinin və siyasi millət olma potensialının nümunəsidir. Bu mətləb təsadüfən vurğulanmır. Çünki siyasi millət anlayışı milli dilin təbiiqi mövcud-luğu, bu dilin dövlət dili olaraq büt-öv siyasi sistemi əhatə etməsi ilə xeyli dərəcədə şərtlənir.*** Ə.Z.Abdullayev “Dil, siyasət, sosial tərəqqi” kitabında qeyd etdiyi kimi “dil siyase-tinin ən humanist və ya mədəni for-ması dil quruculuğudur ki, burada si-yasi iradədən daha çox elmi-mədəni təşkilatçılığı öz rolunu oynayır”.

Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin dil siyasəti tamamilə humanist ideya-lara əsaslanır. Çünki dil xalqın milli birliyinin, suverenliyinin və siyasi bü-tövlüyünün təminatçısı olan Azərbay-cançılıq ideologiyasının tərkib hissə-sidir.

Millətin min illərlə formalaşdırdığı dəyərlərin yaşadılması, bu dəyərlərin gənc nəsillərə ötürülməsi üçün də dil mühüm hadisədir. ***Deməli, dil tək-cə ünsiyyət vasitəsi deyil, eyni za-manda, dəyərlər sistemidir.*** Bu baxı-mdan S.Xəlilovun fikrilə “dilçilər çox vaxt sözlərin mənasından sərf-nəzər olunaraq ancaq formanı, strukturu öyrənməyə çalışırlar. Nəyin deyilmə-si yox, necə deyilməsi, hansı qayda-ya əməl edilməsi önə çəkilir. Doğru-dan da, onların əsas işi məhz forma-ların, qəliblərin öyrənilməsidir”. Lakin ***filosoflar dilçilərdən əsaslı şəkildə fərqli olaraq, dilin mənə yükünü, ideya və məzmun zənginliyini ya-radır. Başqa sözlə, dilçilər dilin tə-ləffüzü ilə məşğul olursa, filosoflar dilin təfəkkürü ilə məşğuldurlar. Dilin təfəkkürü ilə məşğul olmaq isə millətin, xalqın təfəkkür mədə-niyyətinin zənginliyi ilə yanaşı, həm də onun nitq mədəniyyətinin yüksəlməsinə xidmətdir.*** Hegelin nəzərinə görə, “öz dilində elmin bü-tün xəzinəsini ifadə etməyi bacarmay-an xalq savadlı hesab oluna bilməz. ... Başqa dildə çatdırılan biliklər öz di-limizdə nüfuz edə biləcəyimiz incəlik-lərdən məhrumdur. Onlar bizdən ara-kəsmə ilə ayrılaraq bizim ruhumuzla qaynayıb-qarışa bilmirlər!”.

Qədim türk mənşəli Azərbaycan dili zəngin türk dili ailəsinin Oğuz qru-puna daxildir. IV-V əsrdən etibarən fəal ictimai ümumxalq canlı danışıq dili olan Azəri türkcəsi Azərbaycan torpaqlarında yaşayan qədim türk əsilli soyların və boyların düşüncəsin-dən və təfəkkür mədəniyyətindən qaynaqlanmışdır. “**Kitabi-Dədə Qor-qud**” dastanı buna əyani sübutdur. İctimai-siyasi nöqteyi-nəzərlə bütün dünya dilləri kimi, Azərbaycan dili də tarixi təkamül prosesi keçmişdir. Bu istiqamətdə İzzəddin Həsənoğlu, Qa-zi Bürhanəddin və Seyyid Hüseyn İmadəddin Nəsiminin yaradıcılığı mü-hüm rol oynamışdır. ***Bu anadilli ədə-biyyat dünya poeziyasının tacı olan Məhəmməd Füzulinin yaradı-cılığında daha aydın və dolğun bir istiqamət almışdır.***

XVI əsr Azərbaycan dilinin tarixin-də siyasi və ədəbi cəhətdən ən əla-mətdar və yüksəliş dövrüdür. Belə ki, 1501-ci ildən etibarən **Şah İsmayıl Xətainin rəhbərliyi altında paytaxtı Təbriz olmaqla Səfəvi dövlətinin yaranması ilə Türk dilinin dövlət dili elan edilməsi və dövlət haki-miyyətinin bütün rəsmi qərarları-nın, əmr və sərəncamlarının, xarici məktublarının hər birində öz əksi-ni tapmışdır.** Klassik ədəbiyyat nü-mayəndələrindən ***Füzulinin və Hə-bibinin yaradıcılığı Türk dilinin im-kanlarının genişlənməsi və nüfu-zunun yüksəlməsi üçün ciddi təsir göstərmişdir.*** Şah İsmayıl Xətainin lider olduğu **Qızılbaşlar dövlətində** siyasi sistemin, ordunun, ədəbiyyatın və elmin rəsmi dili kimi qəbul edilən Türk dili hakim olaraq siyasi cəhət-dən tamamilə rəsmiləşdirildi. Burada bir məqama da diqqət yetirmək istər-dim; Səfəvi dövlətinin xarici siyasəti kifayət qədər yüksək xətt ilə davam edirdi və xarici ölkələrdəki səfirliklər olduqca nüfuzlu fəaliyyət göstərirdi.

Bu isə o deməkdir ki, ***həmin şərait-də Türk dili inkişaf etmiş Avropa dilləri səviyyəsində, ədəbi abidələ-rinə görə bəlkə də onlardan daha nüfuzlu idi.*** Qızılbaşlar dövründə Türk dilinin daha da cilalanması mə-sələsində klassik ədəbiyyatla yanaşı, şifahi xalq ədəbiyyatının da müstəs-na rolu olmuşdur. Məhz şifahi xalq ədəbiyyatının görkəmli nümayəndəsi **Aşıq Qurbani də həmin ədəbi mü-hitdə formalaşmış və dilin inkişaf-ında, təbliğində böyük rol oyna-mışdı.** Eyni zamanda, klassik ədə-biyyat nümayəndələrindən ***Füzulinin və Həbibinin yaradıcılığı Türk dili-nin imkanlarının genişlənməsi və nüfuzunun yüksəlməsi üçün ciddi təsir göstərmişdir.*** Başqa sözlə, Türkdili şifahi xalq ədəbiyyatı nüma-yəndəsi Qurbaninin, xalq şeir dilinin yazılı forması Şah İsmayıl Xətainin, Məhəmməd Əmaninin və Həbibinin əsərləri ilə təmsil olunurdusa, Mə-həmməd Füzulinin dolğun dili elmi-fəlsəfi tutumu ilə Türk millətinin elmi-ədəbi intellektini təmsil və nümayiş etdirir, dilin özünə yeni-yeni üfüqlər açırdı. Məhəmməd Əmin Rəsulzadə qeyd edir ki, “**Füzuliyə böylə bir əzm tələqin edən eyni zamanda, müasiri bulunan Şah İsmayıl Xəta-ini türkcə şeirlər yazmağa sövq etmişdir. Bu böyük şair və dahi-nin müvəffəqiyyəti ilə türkcə şeir yazmaq “sühuləti” kəşf edildikdən sonra Füzulini tənzir və təqlid edənlər çoxaldı. Azərbaycan türk ədəbiyyatı müstəqil bir cərəyan al-dı” Rəsulzadə M.Ə. “Azərbaycan**

Cümhuriyyəti”. Bakı, Elm. 1990. 116 s.

XIX əsr Azərbaycan dilinin taleyin-də faciəli siyasi hadisələrin baş verdi-yi dövr kimi yadda qalmışdır. Belə ki, 1828-ci ildə Azərbaycan ərazisinin parçalanması ilə dili də əsarət altına düşmüşdür. Cənubi Azərbaycanda fars şovinizmi, Şimali Azərbaycanda isə rus çarizmi şüurlarda və ictimai-siyasi həyatda öz siyasi manipulyasi-yasını və diktaturasını möhkəmləndir-mək üçün Türk dilinə mütəmadi zər-bələr vurmuşlar. Lakin dahilərin ədə-bi irsi, xüsusən də həmin dövrün mü-asirləri olan böyük sənətkarlar—***Vi-dadinin, Vaqifin, Nəbatinin duru və canlı dili ictimai mühitin hakimi idi.***

Türk dilinin dərsliklər zəminində iş-lənilib hazırlanmasında və ictimai-si-yasi həyatın ifadəsinə çevrilməsində XIX-XX əsrin görkəmli ziyalılarından Mirzə Kazım bəy, Seyid Əzim Şirva-ni, Mirzə Ələkbər Sabir, Mirzə Şəfi Vazeh, Mirzə Əbdülhəsən bəy Vəzi-rov, Seyid Ünsizadə, Rəşid bəy Əfəndiyev, Sultan Məcid Qənzadə, Məhəmməd Tağı Sidqi, Seyyid Hə-sən Tağızadə, Mirzəbala Məhəm-məzadə, Hüseyn Cavid, **Məhəm-məd Əmin Rəsulzadə,** Üzeyir bəy Hacıbəyli, Abdulla Şaiq, **Əhməd Cav-ad,** Abbas Səhhət, Səməd Vurğun və başqa ictimai-siyasi xadimlərin adını qeyd etmək olar. Bu məqamda ***Xüsusi qeyd edilməlidir ki, Güney Azərbaycanda milyonlarla qan qardaşımızın ruhunu, qəlbini ifadə edən Məhəmməd Hüseyn Şəhriya-rın müstəsna yeri var.***

Ədəbi dil normalarının müəyyən-ləşməsini nəzəri dilçilik istiqamətində realist üslubla diqqətə çarpan **Mirzə Fətəli Axundov** yaradıcılığı dilin inki-şafına müsbət təsir göstərmişdir. Bu istiqamətlə də mətbuat dilinin forma-laşması başlamış **Həsən bəy Zərda-binin** fəaliyyəti ilə (baxmayaraq ki, cəmi 56 nömrə nəşr edilən) milli mə-tbuatın və sivil ictimai münasibətlərin, xüsusən, yazılı ictimai rəyin bünövrə-si olan “**ƏKİNÇİ**” qəzeti ərşəyə gəl-mişdir. Xalqın milli taleyində elə hadi-sələr olur ki, onun inkişafına ağır zər-bə vurur. Ürəkəğrısı ilə qeyd edilmə-lidir ki, Azərbaycan türkünün şüuru üzərində **psixi terror və mənəvi iş-ğal** aktı olaraq onun millətinin adı, di-linin adı və əlifbası bir əsrdə beş də-fə dəyişdirilmişdir. Bədbəxtlikdən bu bizim milli-mənəvi taleyimizdə çox dərin iz buraxmışdır... Qeyd etdiyim kimi, (ilk növbədə vətəndaş olaraq gələcək ictimai-siyasi riskləri nəzərə alaraq) bu həqiqəti bilməliyik ki, XX yüzildə Azərbaycan türkünün milliy-ət və dil adı beş dəfə dəyişdirilib: 1. Tatar dili-tatar; (1828-1900); 2. Türk dili-türk (1918-1938); 3. Azərbaycan dili-azərbaycanlı (1938-1992); 4. Türk dili-türk (1992-1995); 5. Azər-baycan dili-azərbaycanlı (1995-ci il-dən). Bununla belə, hazırda **Azər-baycan Respublikasının Konstitu-siyasının** 21-ci maddəsinə əsasən dövlət dilinin adı - **Azərbaycan** dilidir. Bu məqamda, milli dilin dövlət dili ki-mi Azərbaycan Cümhuriyyəti kon-tekstində təkamülündən və rəsmi qə-rarlaşmasından bəhs etmək istərdim. Qeyd edək ki XX əsr Azərbaycan di-linin ən yüksək səviyyədə inkişaf et-diyi dövrdür. Bu dövrdə dilimiz, sö-zün həqiqi mənasında, çiçəklənmiş və tərəqqi etmişdir. Ədəbi dil məsələ-si əsrin əvvəllərində çarizmə qarşı aparılan milli ictimai-siyasi mübarizə prinsipinin önündə dururdu. Bu pro-

sesdə 1905-ci ildən **Əhməd bəy Ağaoğlu və Əli bəy Hüseynzadə** tərəfindən təsis edilən “**HƏYAT**”, “**İRŞAD**”, “**AÇIQ SÖZ**” qəzetləri və “**FÜYUZAT**” məcmuəsi milli dil və milli mətbuat uğrunda edilən əməli və davamlı mücadilə idi. Həmin illər mil-li dildə kitabların hazırlanması, dərsliklərin buraxılması, müntəxabat-ların tərtib edilməsi ilə çox səciyyəvi-dir. Bu baxımdan Bakıda “**Nicat**”, “**Nəşri-məarif**” və “**Səfa**” kimi nəş-riyyatlar fəaliyyət göstərirdi. Həmçin-in, ictimai xalq dilinin qaynağı olan “**Molla Nəsrəddin**”in meydana gəl-məsi ilə səhnə mədəni nitqi və milli mədəni özünüifadə təfəkkür tərz i də formalaşmışdır. Dilin duruluğu və saf-lığı məsələsi də həmin illərdə aktual olmuşdur. Bu istiqamətdə Cəlil Məm-mədquluzadə, Mirzə Ələkbər Sabir, Üzeyir bəy Hacıbəyov, Ömər Faiq Nemanzadə və digər ictimai xadimlər ana dilində canlı əsərlər yazmaqla bu missiyanı əməli olaraq layiqli şəkildə həyata keçirirdilər.

1918-ci ildə Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin yaranması milli dilin siyasi nüfuzunu özünə qaytardı. Qeyd edək ki, **Məhəmməd Əmin Rəsulzadə başda olmaqla Azər-baycan Xalq Cümhuriyyətinin si-yasi hakimiyyəti tərəfindən 1918-ci il iyunun 27-də dövlət dili haq-qında qərar qəbul olunur və Türk dili dövlət dili olaraq elan edilir. Milli dilin dövlət dili elan edilməsi Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin dövlət rəmzləri sırasında milli ist-iqlalə təminatçı kimi meydana gəlmişdir və şəxsiyyət-cəmiyyət-dövlət suverenliyinə əsaslanan dövlət quruculuğuna zəmin yarat-mışdır.** Həmin vaxtdan təhsil siste-minin də milli dildə formalaşması əsas vəzifə olmuşdur. Bununla bağlı qəbul edilən qərar sənədləri aşağıda-ki kimi tərtib edilmişdir.

Birinci və ikinci dərəcə ibtidai məktəblərin, həmçinin orta təhsil müəssisələrinin milliləşdirilməsi haqqında 1918-ci ildə Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti Nazirlər Şurası müvafiq qərar vermişdir.

Əlbəttə, bu mövzu bir sıra tədqiq-əatçılar və alimlər tərəfindən araşdı-rılmış, müəyyən qənaətlər əldə edil-mişdir. Ə.Z.Abdullayevin fikrinə görə, “Cümhuriyyət öz dil siyasətini həyata keçirmək üçün təhsilin çox mühüm sahə olduğunu ön plana çəkdi, belə ki, 28 avqust 1918-ci ildə hökumət ib-tidai və orta təhsil müəssisələrində təhsilin ana dilində aparılması haq-qında qərar verdi. Qərarda göstərilir ki, 1) bütün ibtidai təhsil müəssisə-lərində tədris ana dilində aparılmalıdır: 2) dövlət dili icbari qaydada tədris olunur. 27 dekabr 1918-ci ildə isə Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin hərbi naziri Səməd bəy Mehmandar-rov ordu dilinin Türk dili olduğu barə-də əmr verdi. Nazir orduda xidmət edən, lakin dövlət dilini bilməyən za-bitlərə dili öyrənmək üçün bir ay vaxt müəyyənləşdirdi. Və qərara alındı ki, həmin müddətdə heç olmasa koman-daları milli dildə verə bilməyən za-bitlər ordudan xaric ediləcəklər”.

Bununla belə, Türk dilinin bütün dövlət strukturlarında öyrənilməsinə tələb edilən vaxt daxilində yalnız mü-vəqqəti olaraq rus dilindən istifadə edilməsi məsələsi də nəzərdən keçir-ilmişdir. Həmin hadisə 27 iyun 1918-ci ildə sənədləşdirilmişdir:

Rus bolşevizmi Azərbaycanı silah gücünə istilə etsə də, dilin inkişafına

mane ola bilmədi. 1926-cı ildə Bakı-da birinci - ***Türkoloji Qurultay*** keçirildi. Türk dünyasında böyük əhəmi-yət kəsb edən bu qurultayın Bakıda keçirilməsi milli dil üçün böyük hadi-sə idi. Qurultayın həm də bir səciyyə-vi cəhəti dilə verilən yüksək dəyərlə bağlı idi. Lakin təəssüf ki, 30-cu illər-də dilin fədakar və görkəmli nüma-yəndələrindən bir çoxu terrora və repressiyaya məruz qaldı...

1939-cu ildə isə latın əlifbasından kiril əlifbasına keçid ictimai mühitdə xeyli dərəcədə durğunluq yaratdı. Məhz ***əlifba dəyişdirmək siyasəti-nin arxasındakı siyasi maraq xalq nəsr edilmiş elmi-ədəbi məxəzin-dən uzaq salmaq və gənc nəsli özündən əvvəlki nəslin irsindən məhrum etmək idi. Bu deyilənlərə sübut olaraq onu da əlavə edim ki, Azərbaycan sovetlər birliyinə daxil edildikdən sonra 1937-ci ildə qə-bul edilən Konstitusiyada dillə bağlı heç bir maddə də olmamış-dır.***

1945-ci ildə AMEA-da Dilçilik İnsti-tununun yaranması dilin və dilçiliyin intellektual imkanlarının genişlənmə-sinə əhəmiyyətli dərəcədə təsir et-mişdir. Həmin vaxtlarda Azərbaycan dilinin elmi tədqiqi ilə məşğul olan nümayəndələrdən Bəkir Çobanzadə, Məmmədağa Şirəliyev, Əbdülzəl Ədemirçizadə, Muxtar Hüseynzadə, Əlihəydr Orucov, Səlim Cəfərov, Ələvsət Abdullayev, Fərhad Zeyna-lov və digər alimlər yetişmiş, dilin el-mi inkişafına xidmət etmişlər. Xüsusi vurğulanmalıdır ki, dövlət dilinin inki-şafında, ədəbi dilin mövcudluğu vacib amildir, bu istiqamətdə şair və ya-zıçlıların böyük xidmətləri var. Bu sıra-da çoxsaylı ziyalıların adını qeyd et-mək olar... Lakin görkəmli Azərbay-can ziyalısı, milli dilin uğrunda (bir çox itkilərə hazır olmuş) mübariz, mərhum ***akademik Mirzə İbrahimov-***un misilsiz xidmətləri xüsusi olaraq daima ehtiramla anılmalıdır. Onun milli dilə, münasibəti bu gün, gələcək üçün də mühüm və əhəmiyyət kəsb edən fikirləri onu göstərir ki, müəllif sovetlər dönəmində milli dilin bərqə-rar olması istiqamətində əməli müba-rizə aparmışdır. Bu, hər bir Azərbay-can gəncinin əsas devizi olmalıdır.

1956-cı ildə Azərbaycan SSR Ali Sovetinin qərarı ilə, 1937-ci ildə qə-bul edilən Konstitusiyada Azərbay-can dilinin dövlət dili olması ilə bağlı maddə əlavə edilmişdir. Buna bax-mayaraq, qərar həyata keçirilməmiş, yalnız 1978-ci ildə qəbul edilən Konstitusiyada ulu öndər Heydər Əli-yevin təşəbbüsü ilə Azərbaycan dil-i-nin dövlət dili olmasını təsbit edən maddənin daxil edilməsi və onun hə-yata keçirilməsi reallaşmışdır. Yalnız bundan sonra ölkənin sosial-ictimai-siyasi həyatında milli dil öz layiqli ye-rini tapmışdır. Başqa sözlə, ***illərlə aparılan repressiv qadağalara, məhrumiyətlərə, təcavüzlərə bax-mayaraq, xalqın beyninə, qəlbinə həkk olunan - Cümhuriyyət sevda-sı və onun dövlət dili milli genetik şüurda saxlanıldı, mənəvi əmanət olaraq gələcəyə intiqal edildi.***

1991-ci ildən Azərbaycan Respub-likası öz müstəqilliyini bərpa etdi və 1995-ci il 12 noyabrda referendumla qəbul olunan Konstitusiyada Azər-baycan dili dövlət dili olaraq təsbit edildi.

2001-ci ildə ümummilli lider Hey-dər Əliyev tərəfindən “Dövlət dilinin təbiiqi işinin təkmilləşdirilməsi haq-

qında” fərman verilmişdir. Həmin fər-manda qeyd edilir ki, “**Çox qərībā görünсə də, Azərbaycan dilçiliyi-nin sovet dövründə əldə edilmiş sürətli inkişaf tempi son illərdə aşağı düşmüşdür və bu sahədə bir durğunluq müşahidə olunur. Azər-baycanda nitq mədəniyyəti məsələ-lərinin tədqiqinə və uyulanma-sına kəskin ehtiyac duzulur. Azər-baycan dilinin tətbiq dairəsi bəzən süni olaraq məhdudlaşdırılır. Rə-smi və elmi üslubun vəziyyəti heç də ürəkəcan deyildir”.**

Bu məsələ hazırki illərdə daha da dözülməz vəziyyətdədir. Xüsusilə də dilin təbiiqi normaları baxımından. Burada bir sıra neqativləri qeyd et-mək olar. İstər mətbuat, istər ayrı-ay-rı kütləvi informasiya vasitələri, istər-sə də dövlət qulluqçularının çıxış və müsahibələrində. Buraya sosial-icti-mai təşkilat və qurumları, dini icmala-rı da əlavə etmək olar. Əlbəttə, bu ist-iqamətdə olan problemlərin, reallıq-ların həlli və aradan qaldırılması baxı-mından bir sıra sərəncamlar imzalan-mışdır: “**Dünya ədəbiyyatının gör-kəmli nümayəndələrinin əsərləri-nin Azərbaycan dilində nəşrinin maliyyələşdirilməsi haqqında” Azərbaycan Respublikası Prezi-dentinin Sərəncamı (18 sentyabr 2008); “Azərbaycan dilinin qlobal-laşma şəraitində zamanın tələblə-rinə uyğun istifadəsinə və ölkədə dilçiliyin inkişafına dair Dövlət Proqramı haqqında” Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı (23 may 2012); “Azərbaycan dilinin qloballaşma şəraitində za-manın tələblərinə uyğun istifadə-sinə və ölkədə dilçiliyin inkişafına dair Dövlət Proqramı” (9 aprel 2013) Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2013-cü il 9 aprel ta-rixli Sərəncamı ilə təsdiq edilmiş-dir.**

Lakin bununla belə, həmin prob-lemlər aradan qaldırılmadı. Aydınlıq üçün yuxarıda qeyd edilən, **18 iyun 2001-ci il tarixli fərmanın** digər bir məqamı dilin dövlətin taleyində vacib olduğu diqqətə çatdırılaraq göstərilir ki, “**Azərbaycan dövlət müstəqilli-yinin başlıca rəmzlərindən sayılan Azərbaycan dilinin təbiiqi və inki-şaf etdirilməsinə dövlət qayğısının artırılması, ana dilimizin öyrənil-məsi, elmi tədqiqinin fəallaşdırıl-ması, dilimizin cəmiyyətdə təbiiqi dairəsinin genişləndirilməsi və bu işə nəzərətin gücləndirilməsi məq-sədi ilə qərara alıram: ... “Burada ***milli dilin müstəqil dövlət rəmzlə-rindən biri kimi müqəddəs dəyər olaraq dərk edilməsi hər bir Azər-baycan vətəndaşının və dövlət məmurunun, xüsusən də alimlərin qarşısında olduqca məsuliyyətli və şəərəfli vəzifələr qoyur. Reallıq belədir ki, hazırda gənc nəsil xari-ci dil marağı ilə öz dövlət dilinə müəyyən mənada laqeyd yanaş-maqdadır.*** Vacib vəzifə dedikdə, ilk növbədə, xarici dil biliklərinə yiyələn-mək istəyən gəncliyə, öz dövlət dilinə diqqətin artırılmasına, ictimai şüurda Azərbaycan dilinin zənginliyinin qo-runmasına çalışmaq nəzərdə tutulur. Əlbəttə, bu mövzu hər hansı bir mə-qalə ilə məhdudlaşmır, gələcəkdə də bu istiqamətdə araşdırmalar davam edəcəkdir.**

RUŞAN RUŞANZADƏ, AMEA-nın Fəlsəfə İnstitutunun Sosiologiya şöbəsinin böyük elmi işçisi, siyasi elmlər üzrə fəlsəfə doktoru.